

ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ

І.І. Стасів*

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В БОРОТБІ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 1918-1919 РР.

Особливу роль у державотворчих процесах революційної доби відіграли українські партії, які реалізували свої ідеї на практиці в складних соціально-економічних та політичних умовах закладення підвалин сучасної національної державності України. В результаті партійні політичні доктрини пройшли сувору перевірку життям, були виявлені основні конфронтуючі соціальні групи і громадсько-політичні сили, в тому числі захисники й вороги української державності. Для сучасного українського політикуму цей досвід має неocenенне значення. Він дозволяє, враховуючи історичні уроки, оптимізувати політико-правові процеси, уникати безперспективних та шкідливих для української державності суспільних конфронтацій. Саме в цьому полягає актуальність дослідження проблеми.

Визначаючи роль політичних партій, урядів, громадських організацій, партійних та державних мужів в умовах революції, слід їх оцінювати за реальними наслідками їх діяльності, тобто, за тим, що вони зробили для свого народу, а не на основі того, чого їм не вдалося досягти. Тут неприпустима механічна екстраполяція минулого на сьогоднішній день. Так само ненауковою є оцінка подій та явищ на підставі наших сучасних уявлень та перспектив, а тим більше крізь призму особистих чи політичних симпатій або антипатій¹. Особливо це стосується історії політичних партій та рухів, які утворилися в роки національного відродження, стали суб'єктами національно-визвольних змагань 1917-1923 рр., були наново створені або відродили свою діяльність в умовах української незалежності.

Дослідження різних аспектів державотворення має базуватися на підставі виваженої оцінки джерел, у контексті відповідної суспільної обстановки, конкретно-історичних умов. Саме з таких

© Стасів І.І., 2006

* аспірант Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

¹ Шевченко В. Українська Центральна Рада та політичні партії // Центральна Рада і Український державотворчий процес (До 80-річчя створення Центральної Ради): Матеріали наукової конференції 20 березня 1997 р. — К., 1997. — С. 185.

позицій досліджують політичні партії України періоду національно-визвольних змагань у цілому, і в умовах ЗУНР О. Жерноклеєв, М. Кугутяк, С. Макарчук, Я. Малик, О. Павлишин, М. Панчук, О. Сухий та інші. Однак комплексне вивчення питання діяльності українських політичних партій у Східній Галичині в умовах ЗУНР відсутнє.

Метою статті є комплексне дослідження діяльності українських політичних партій у Східній Галичині у 1918-1919 рр., тобто в умовах проголошення ЗУНР, їхньої ролі у внутрішньому житті держави, в боротьбі проти зовнішньої агресії.

З утворенням у Східній Галичині в кінці XIX ст. українських політичних партій європейського зразка наступив масовий етап західноукраїнського руху. Першою українською партією стала організована 4-5 жовтня 1890 р. Русько-Українська Радикальна Партія (згодом перейменована в Українську-Радикальну Партію (далі — УРП)). Радикальна партія сформувалася з молодіжних гуртків, організованих у Галичині під впливом Михайла Драгоманова². В 1896 р. внаслідок злиття національно-радикального крила УРП та ряду діячів народовських діячів утворилася Українська Національно-Демократична Партія (далі — УНДП). В 1899 р. “молодими радикалами”, що вийшли з РУРП було утворено Українську Соціал-Демократичну Партію (далі — УСДП).

У програмних документах західноукраїнських партій стратегічною метою кожної визначалось здобуття незалежної соборної демократичної Української держави. Зокрема, в прийнятій ще в 1899 р. програмі УНДП відзначено: “Остаточною метою наших народних змагань є дійти до того, щоб цілий українсько-руський нарід здобув собі культурну, економічну і політичну самостійність та з’єднався з часом в одноцільний національний організм, в яким би загал народу на свою загальну користь орудував всіма своїми справами: культурними, економічними і політичними”³.

Названі вище українські політичні партії мали тільки галицьку організаційну базу. Їх ідеологічний характер був виразно соборницький, бо їх стратегічні цілі мали на меті розвивати всеукраїнську культуру та збудувати самостійну соборну українську державу. Всі ці партії оперативно відгукувалися на події суспільно-політичного життя Наддніпрянщини й підтримували зі східноукраїнськими громадськими діячами постійний ідейний та особистий зв’язок. Зокрема, обидві ліві партії (соціал-демократи та радикали) мали своїх прихильників у підросійській Україні, літературну та матеріальну підтримку з їхнього боку.

На початку Першої світової війни представники національно-демократичної, соціал-демократичної та радикальної партій увійшли до складу Головної Української Ради, пізніше до Загальної Української Ради. Вони склали основу політичного представництва українців Австро-Угорської монархії — Української Національної Ради. За даними Сидора Ярославина, у складі західноукраїнської Конституанти (18-19 жовтня 1918 р.) на 33 українських депутати обох палат Державної Ради був один безпартійний (А. Шептицький), 25 представників УНДП, 5 — УРП, 1 — УСДП, 1 — УХСП; із 34 українських послів до Галицького сейму 4 були безпартійними, 24 представляли УНДП, 6 — УРП; із 16 послів до Буковинського сейму один був членом УРП, один належав до УСДП, а решта — до УНДП⁴.

Таким чином, провідні політичні партії Східної Галичини і Буковини увійшли в партійно-політичну систему ЗУНР, яка спиралася на засади демократії та парламентаризму. Міжпартійна злагода панувала у процесі підготовки Листопадового зриву й у перші місяці створення системи

² Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX — початок XX ст.). — Львів: Каменяр, 1998. — С. 9.

³ Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали / Упорядкували: Т. Гунчак і Р. Сольчаник. — Б.м.і р. — Т. 1. — С. 57.

⁴ Ярославин С. Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918-1923 роках. — Філадельфія, 1956. — С. 82.

центральної та місцевої влади. Співпраця основних політичних сил дала змогу українцям здійснити національно-демократичну революцію в Галичині та Буковині, приступити до будівництва української держави.

Якщо говорити про кількісні співвідношення участі політичних партій у державній розбудові ЗУНР, слід навести такі дані. Серед загального числа діячів УНРади в період із жовтня 1918 р. по червень 1919 р. до УНДП належало 95 осіб, до УРП — 35, до УСДП — 24, до Християнсько-Суспільної партії — 7. УНП Буковини була представлена в УНРаді 4 діячами. Безпартійних в УНРаді було щонайменше 3 особи (митрополит та два єпископи)⁵.

Чисельна перевага УНДП при пропорційному делегуванні до УНРади від політичних партій полягала насамперед у тому, що її діячі переважали серед українських представників у виборчих органах колишньої Австро-Угорщини. Тому їх було більше і в делегуванні до Конституанти.

У керівництві ЗУНР чисельну перевагу мали націонал-демократи. Разом із тим цілий ряд відповідальних посад займали і представники інших партій. Заступниками Євгена Петрушевича були радикал Лев Бачинський та соціал-демократ Семен Вітик⁶.

На думку одного з провідних фахівців з історії націонал-демократичного руху івано-франківського вченого Миколи Кугутяка, утворення Виділу УНРади з представників трьох партій було виявом політичного компромісу і створило умови для розвитку української революції та розбудови держави. Державотворча діяльність, на думку вченого, становила основний зміст першого етапу суспільно-політичного життя ЗУНР (жовтень 1918 р. — січень 1919 р.)⁷.

Стабільність та прогнозованість суспільно-політичної ситуації в республіці залежала від розв'язання гострих національних, соціальних і політичних проблем. Важкі соціально-економічні обставини, зовнішня загроза українській державності в Східній Галичині, прорахунки та недосвідченість нових державних структур спричинили загострення суспільно-політичних відносин, яке почалося з весни 1919 р. і, за словами М. Кугутяка, було змістом наступного етапу політичного життя молодій країні.

Розбудовуючи національну державу, керівництво ЗУНР, як і всі політичні сили, були змушені долати серйозні внутрішні проблеми, соціальне становище місцевої спільноти значно погіршилося, населення витратило основні запаси продовольства, селянам не вистачало насіння, щоб провести польові роботи. До УНРади почали надходити листи з проханням про матеріальну допомогу з повітів, у яких була загроза голоду. В республіці відчувалася гостра нестача зерна, вугілля, брак амуніції для армії, країні загрожувала епідемія тифу.

Основною перешкодою державотворення ЗУНР у 1918-1919 рр. була триваюча українсько-польська війна. Те, що Львів, де сходилися всі залізничні шляхи, був у руках поляків, лише ускладнювало керівництво повітами з далекого Станіслава та постачання необхідними продуктами.

Особливо загострилась ситуація в Дрогобицькому нафтовому басейні, де за фактичної відсутності самодостатнього аграрного сектору, руйнацій світової війни, реквізицій військових на початку квітня 1919 р., близько 100 тис. чоловічого робітничого населення було на грані голодної катастрофи. Тяжкі соціальні умови життя були в Бориславі, Станіславові, Самборі, Стрию⁸.

У цих важких соціальних та політичних умовах внутрішнього та зовнішнього характеру

⁵ Павлишин О. Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини і Буковини в революції 1918-1919 років // Україна модерна. — Львів, 2000. — Ч. 4-5. — С. 224-226.

⁶ Малик Я. Політичні партії в боротьбі за державність на західноукраїнських землях (1917-1919 рр.) // Другий міжнародний конгрес українців. Львів, 22-28 серпня 1993 р. Доповіді і повідомлення. Історія. — Львів, 1994. — Ч. 2. — С. 15-19.

⁷ Кугутяк М. Українські політичні партії і ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Вип. 6. Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. — С. 164.

⁸ Макарук С.А. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. — Львів: Світ, 1997. — С. 143-145.

надзвичайно важливим чинником державотворення була співпраця між усіма українськими партіями та громадянський мир між ними.

У перші місяці встановлення української влади політичні партії, об'єднавшись навколо ідеї утворення української держави, не проводили внутрішніх реформ і не заявляли про свої особливі партійні інтереси⁹. Але вже з кінця січня 1919 р. на території ЗУНР розпочалось відновлення організованої діяльності українських політичних партій, громадських рухів і професійних об'єднань.

УНДП, яка була найширше представлена в УНРаді та в уряді їй, відповідно, мала найпомітніший вплив на політику керівництва ЗОУНР. Партія провела в березні 1919 р. свою партійну конференцію, де прийняла нову програму, яка уточнювала її тогочасне бачення української державності.

З'їзд ствердив, що "ідеал політичної самостійності українського народу, який національно-демократична партія проголосила у своїй програмі, здійснився через уконституювання Української Народної Республіки".

В програмі декларувалась необхідність усупільнення великої міської власності, було передбачено широкі соціальні гарантії працюючим, систему державної освіти з світським міжконфесійним характером та обов'язковою початковою освітою. Проте у справі земельної реформи програма акцентувала на необхідності законодавчого оформлення найменшої та найбільшої величин земельного наділу і права посідання найвищої кількості землі, при допомозі держави у веденню селянських господарств. Не завмирало життя УНДП і на повітовому рівні. В партійній газеті "Свобода" була надрукована така інформація: "Комарнянщина. Дня 4 мая с. р. відбулися в Комарні в залі задаткового Товариства організаційні збори українського народного трудового стороництва ... Організатором вибрано нашого відомого селянина-патріота Гриця Тершаківця"¹⁰.

22-23 березня 1919 р. У Станіславі відбувся крайовий з'їзд УРП за участю понад ста делегатів із 22 повітів Галичини. На цьому форумі виступили відомі широкому загалу радикальні лідери Л. Бачинський, І. Макух, Д. Вітовський, О. Назарук. Делегати з'їзду рішуче відстоювали демократичний шлях розвитку ЗУНР, вимагали здійснення соціально-економічних реформ, засуджували крайньо ліві ухили в бік більшовизму, соціалістичної революції та диктатури пролетаріату, закликали зміцнювати державність, посилити адміністративну, військову та громадянську дисципліну. Головою партії делегати обрали Л. Бачинського¹¹.

На з'їзді була прийнята програма діяльності партії на найближче майбутнє. Програма передбачала самостійність України з республіканською формою правління. Верховною владою в республіці мала стати вибрана на демократичній основі однопалатна УНРада, яка б призначала уряд і президента. Окремих областям (ЗОУНР, Волині, Криму, Кубані, Бесарабії та ін.) належало визнання автономії з верховенством державного закону над обласними. Місцеве управління мало бути підконтрольне "Трудовим Радам". Програма передбачала вивласнення великої земельної власності і передання її селянам. Під гаслом земельної реформи належало скликати окремі "Всенародні Установчі Збори". УРП декларувала поступову соціалізацію великої промисловості, великої торгівлі, банків та забезпечення впливу робітників і службовців на адміністрацію підприємств і їх участь в прибутках. В програмних резолюціях з'їзду були зазначенні вимоги до уряду ЗОУНР: прискорення виборів до УНРади ЗОУНР; видання закону забороняючого продаж і надання в оренду земель великої власності до переведення вивласнення землі; утворення установ посередництва праці та організація широких публічних робіт; допомога голодуючому населенню; зняття обмежень вільної торгівлі продуктами харчування на території ЗОУНР¹².

⁹ Павлишин О. Організація влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад-грудень 1918) // Україна модерна. — Львів, 1999. — Ч. 2-3. — С. 132-193.

¹⁰ З життя Української народної трудової партії // Свобода. — Станіславів, 1919. — 4 мая..

¹¹ Кугутяк М. Українські політичні партії і ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Вип. 6. Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. — С. 164.

¹² Народ. — Станіславів, 1919. — 12 березня.

Як відзначав Михайло Лозинський, уряд ЗУНР був блоком націонал-демократів і радикалів, соціал-демократія застерегла собі певну свободу і творила в УНРаді опозицію проти РДС¹³. Однак Українська соціал-демократична партія (УСДП), незважаючи на ідейні розбіжності з керівництвом тимчасового українського парламенту, взяла активну участь у подіях національно-демократичної революції на західно-українських землях. Праця в УНРаді, у повітових Радах засвідчили, в основному, пріоритетність для галицько-українських соціал-демократів національно-політичних постулатів над соціально-класовими¹⁴. Причому партійна робота продовжувалася й у тилу ворога. Коли поляки окупували Львів, один з діячів УНРади, що не зміг вчасно виїхати з міста, А. Чернецький видавав щоденну партійну газету “Вперед”, для робітників — “Професійний вісник”.

Проте маємо й приклади деструктивної діяльності соціал-демократів на місцях. Один із лідерів цієї партії, депутат УНРади С. Вітик очолював Дрогобицький повіт. За словами Лонгіна Цегельського, “На свою руку Вітик проголосив “соціалізацію” нафтових копалин та захопив їх. Розуміється, його та його прибічної ради зарядження не мали сили закону. Але що він і його соціалістична “гвардія” тримали нафтовий район у своїй силі, то тим часом у цьому районі все було по їхньому”¹⁵. Бачимо проблему неузгодження повноважень, ставлення ідеалів партії над державними інтересами. Коли про таке свавілля С. Вітика дізналися власники у Парижі, Брюсселі, Лондоні та Канаді, вони почали вимагати від своїх урядів захистити їхні інтереси перед “розбишацьким українським урядом”¹⁶.

УСДП не мала чисельного електорату, сітки організованих структур на місцях і представництва в уряді, а, отже, й реального впливу на суспільно-політичні процеси в ЗУНР-ЗОУНР. Тому її лідери підтримали організований ще в кінці 1918 р. в Станіславі Селянсько-Робітничий Союз (далі — СРС) [16.1 січня]. Організаторами СРС виступили галицькі діячі Володимир Гадзінський, Дмитро Дем’янчук, член УНРади Осип Устиянович¹⁷.

Керівництво СРС формально підтримувало ідею самостійності України та програму соціал-демократичної партії. Проте фактично програмні і тактичні засади Союзу були сумішшю ідеологічних гасел соціал-демократії, соціалістів-революціонерів та більшовиків¹⁸. Керівництво цієї організації виступило за негайну злуку всіх українських земель в демократичну Республіку; українізацію державних урядів, шкіл і законодавчих інституцій; за законодавчу запоруку платних відпусток; за заборону нічної праці на фабриках жінок та дітей, закликало селянські і робітничі організації вступати до СРС, делегувавши по два представники від кожної, схвалювало Земельний закон Директорії Української Народної Республіки¹⁹. В лютому 1919 р. СРС став у відкриті опозицію до Української Національної Ради ЗОУНР та Ради Державних Секретарів, демагогічно критикував уряд та тимчасовий парламент.

16 лютого 1919 р. у Станіславі на нараді представників повітових організацій СРС були ухвалено Програму і Статут. В Програмі визначалась мета СРС — політична організація мас для перетворення дотеперішнього капіталістично-бюрократичного ладу на соціалістичний. Висувалися вимоги всезагального, рівного, на основі безпосереднього і таємного голосування, виборчого права з 20 років; свободи слова, друку, віри, зборів, товариств і страйків; незайманості особи і житла; скасування кари смерті і довічного ув’язнення; скасування постійної армії і заміни

¹³ Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920. — Нью-Йорк, 1970. — С. 96.

¹⁴ Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899-1918). Вид. 2, доп. — К.: Основні цінності, 2000. — С. 134.

¹⁵ Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні, зв’язані з Першим Листопадом 1918 р. — Нью-Йорк; Філадельфія, 1960. — С. 184.

¹⁶ Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні, зв’язані з Першим Листопадом 1918 р. — Нью-Йорк; Філадельфія, 1960. — С. 184-185.

¹⁷ Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920. — Нью-Йорк, 1970. — С. 96-97.

¹⁸ Стахів М. Українські політичні партії в соціологічній навігаторі. — Нью-Йорк, 1954. — С. 96-97.

¹⁹ Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. — К.: Генеза, 2001. — С. 773.

її міліцією; відокремлення церкви від держави і школи; вивласнення землі без викупу у власність держави; державна монополія продажу палива, електричного струму, солі. Союз вимагав переходу фабрик без викупу у власність держави, з передачею їх робітничим спілкам. У робітничій сфері: 8-ми годинного робочого дня, для робітників віком від 16 до 18 років — 6-ти годинного; заборони праці на фабриках віком до 16 р.; державного пенсійного забезпечення; безплатної медичної допомоги працюючим; встановлення промислових судів [16.6 березня]. Нарада виступила з вимогою негайного скликання Установчих Зборів [16.22 лютого].

30-31 березня 1919 р. СРС організував проведення в Станіславі Селянсько-Робітничого (Трудового) З'їзду. На з'їзд прибуло понад 1200 делегатів від робітничих і селянських організацій 33-х повітів підконтрольної українцям території Галичини²⁰. Провідну роль на цьому зібранні відігравали лідери УСДП Осип Безпалко, Володимир Темницький, Роман Яросевич, Андрій Шмігельський. В роботі з'їзду брали участь також члени УНРади та представники інших партій: Петро Шекерик-Доників (УРП), Антін Крушельницький, Осип Назарук (УРП). В обговоренні земельного питання взяв участь М. Шаповал [1.14 квітня].

З'їзд прийняв резолюцію з вимогою конфіскації великої земельної власності (в т.ч. церковних і монастирських земель) без викупу, націоналізації фабрик і охоронного робітничого законодавства. Комісії УНРади по земельній реформі було запропоновано підготувати проект земельної реформи на основі Земельного закону Директорії. З'їзд звернувся з закликом до російського радянського уряду припинити війну з Україною і оголосив намір налагодити тісні стосунки з українським радянським урядом²¹. Мотивуючи тим, що малоземельне та безземельне селянство і робітництво не має влади в державі ні впливу на неї, з'їзд виступив з ультимативною вимогою про негайне включення 60 обраних ним делегатів (45 селян та 15 робітників) до складу цього законодавчого органу [16.3 квітня]. Ультиматум ліворадикальних сил поставив керівництво республіки в дуже складну ситуацію. У той час, коли склалася загрозлива обстановка на українському фронті, антидержавницька акція СРС провокував кризу влади. В даному випадку доречною є теза Л. Цегельського: "Демократія є найскладнішою формою державного ладу і тому найслабшою. А в нерозвинутій суспільності вона просто самогубна"²².

Рішення щодо ультиматуму СРС приймав на пленарному засіданні УНРади. Після трьохденних дискусій щодо ультиматуму Селянсько-Робітничого з'їзду УНРада ЗОУНР більшістю голосів відхилила його вимоги²³.

Все ж, як зауважив Сидір Ярославин, діяльність СРС не залишилася без наслідків. Вона підірвала дисципліну і мораль у армії, вже і так ослаблену невдачами на фронті. Це виявилось в травні 1919 р., коли польська армія почала масований наступ на цілому галицькому фронті²⁴. СРС як політичне утворення діяв тільки до травня 1919 р., і після поразки української влади в Галичині зовсім зник з українського життя²⁵.

Треба також додати, що в окремих місцевостях ЗУНР-ЗОУНР в кінці 1918 р. — початку 1919 р. виникли комуністичні групи. За даними Мая Панчука, вони діяли у Львові, Дрогобичі,

²⁰ Кугутяк М. Українські політичні партії і ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Вип. 6. Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. — С. 167.

²¹ Назарчук О. Рік на Великій Україні. Конспект споминів з Української революції. — Відень, 1920. — С. 151.

²² Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні, зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. — Нью-Йорк; Філадельфія, 1960. — С. 176.

²³ Кугутяк М. Українські політичні партії і ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Вип. 6. Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. — С. 168.

²⁴ Ярославин С. Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918-1923 роках. — Філадельфія, 1956. — С. 108.

²⁵ Стахів М. Українські політичні партії в соціологічному насвітленні. — Нью-Йорк, 1954. — С. 71.

Станіславі, Стрию, Тернополі, Калуші, Коломиї та інших містах. Комуністичні гуртки діяли і в деяких селах: Войнилів — Калуського, Підберезці — Зборівського, Опришівці — Станіславського повітів. Усього підпільні комуністичні групи і гуртки об'єднали понад 180 чоловік²⁶.

У лютому 1919 р. у Станіславі було скликано крайову партійну конференцію. Вона об'єднала розрізнені комуністичні організації, проголосила утворення Комуністичної партії Східної Галичини (КПСГ) і обрала її центральний комітет, який очолив уродженець с. Кукульники Рогатинського повіту К. Саврич (Максимович)²⁷. Організована в Стебнику в кінці листопада 1918 р. пробільшовицька робітничка Рада створила незабаром, підпільну військову групу, яка почала підготовку до повстання проти уряду ЗУНР²⁸. Саме комуністична організація, керована В. Коцком, І. Кушніром та Г. Михацем, організувала 14-15 квітня 1919 р. виступ робітників у Дрогобичі²⁹.

Крім того, у 19 населених пунктах під впливом комуністів були утворені Ради. В період існування ЗУНР у Східній Галичині діяло 14 Рад робітничих депутатів, 5 — солдатських, 4 — селянських і 3 — об'єднаних. Під впливом комуністів ці Ради поступово перетворювалися в органи боротьби за владу. Однак, як відзначив дослідник, комуністичні групи працювали ізольовано, не було єдиного керівного центру³⁰.

Відповідальність за деструктивні дії багато в чому лежала на діячах ЗУНР, які прагнули на міжпартійних протиріччях і труднощах зробити собі політичний капітал. Показовою у цьому була роль Осипа Безпалка, соціал-демократа, члена УНРади. Саме він із нищівною критикою діяльності уряду виступав на з'їзді СРС. Осип Назарук згадував про це: "По тій афері заявив я в правительствених галицьких кругах, що, на мою думку, повинні тепер п. Безпалка зробити міністром, щоби показав, як правити, або поставити під суд і розстріляти за підбурювання народа в найтяжчу хвилю галицької держави. Вони не зробили ні того, ні другого"³¹.

Ми бачимо, як ліворадикальні сили, в умовах становлення національної держави, виступають деструктивним елементом суспільно-політичного життя.

Окремо відзначимо роль у державотворчому процесі Української греко-католицької церкви. Священники були серед організаторів Листопадового зриву³², частина з них стали польовими духівниками Галицької армії³³. Значною подією для греко-католицького духовенства став з'їзд у Станіславі 7-8 травня 1919 р. який був скликаний за дорученням митрополита А. Шептицького. У той час церковний владика знаходився інтернованим у окупованому польськими військами Львові, однак не переривав зв'язку з єпархіями. Доручення митрополита виконав станіславський єпископ Григорій Хомишин і скликав з'їзд духовенства у тимчасовій столиці ЗУНР. До Станіслава прибуло більше як 200 діячів церкви, священників і польових духівників. З'їзд після гарячих дискусій прийняв ряд ухвал, скерованих на активізацію Церкви в розбудові української держави, консолідацію мирян для укріплення державності на християнських засадах. З'їзд закликав духовенство та віруючих самовіддано працювати й захищати незалежність ЗУНР у боротьбі з ворогами, надіслав вітання воякам Галицької Армії. Духовенство зі спеціальним меморіалом звернулося також до Апостольської столиці, в якому засудило поведінку римо-католицького (польського) духовенства на Волині, Холмщині і на зайнятій польськими військами території ЗУНР³⁴.

²⁶ Панчук М. "Білі плями" героїчного літопису. Із історії Комуністичної партії Західної України. — К., 1989. — С. 9.

²⁷ Там само. — С. 10.

²⁸ Макаруч С.А. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. — Львів: Світ, 1997. — С. 142.

²⁹ Панчук М. Цит. праця. — С. 11.

³⁰ Там само. — С. 10.

³¹ Назарчук О. Рік на Великій Україні. Конспект споминів з Української революції. — Відень, 1920. — С. 154.

³² Павлишин О. Організація влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад-грудень 1918) // Україна модерна. — Львів, 1999. — Ч. 2-3. — С. 132-193.

³³ Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької армії. — Вінніпег, 1963. — С. 31.

³⁴ Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті України ХХ ст. — Івано-Франківськ: Плай, 2004. — С. 166-167.

Отже, в складних соціально-політичних умовах західноукраїнські партії виявили згуртованість та одностайність у справі розбудови західноукраїнської держави. Проте, в першій половині 1919 р. в ЗУНР-ЗОУНР активізувалися також ліворадикальні сили. Можна припустити, що, принаймні, комуністичні групи підтримувалися зовні російськими більшовиками. І тут можемо погодитись з висновками Степана Макарчука, що неоднакове розуміння і сприйняття національного моменту в діяльності різних політичних партій зумовлювали деструктивний вплив на державне і військове будівництво ЗУНР³⁵.

Однак у політичного керівництва партій і держави вистачило мудрості та виваженості не піддатися на авантюрні потуги деструктивних елементів. Як наслідок, українській владі вдалося зберегти державний лад і правопорядок у рамках демократичних норм. Державотворчий досвід, вірність соборницьким ідеалам та готовність до співпраці на благо національних інтересів стали вагомим історичним надбанням політичних сил Східної Галичини та Буковини.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою європейської інтеграції та права
Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України
(протокол № 3 від 11 жовтня 2005 року)*

³⁵ Макарчук С.А. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. — Львів: Світ, 1997. — С. 185.